

langmentes, hogy föl sem merül az abszurditása. És ez igazi írói lelemény. De ha már a megírás módjáról van szó, engedtessek visszaemlékezni boldognak éppen nem nevezhető ifjúkoromra. A hetvenes évek közepén első elbeszéléseim az Új Tükör színvonalasnak nevezhető irodalmi rovatában jelentek meg. *Szász Imre* volt a szerkesztő. És azt kérdezte: - Mondd, te nem szeretsz fékezni? Indítani? Félreállni? Szalozomozni? - Nem értem semmit. Még nem volt jogsim se. De aztán rájöttem. A szövegnek lüktetnie kell, hogy az érzelmek elragadhassák az olvasót. Ebben kell még fejlődni Matúznak. Fékezni. Indítani. Invokációkat kiáltani a levegőbe. Végtelenül hosszú mondatokat egyetlen szóval lezárni. A már említett *23.55* ilyen novella. Itt már használja is veleszületett írói eszközeit is! Így tovább. Mint a dramatikus novella, a *Karácsony*, melyben a párbeszédtechnikáját csillogtatja. És tartalom összeforr a formával. Így kell. A *Gyes* is érdekes, de a vége talán lehetne líraibb. Az épphogy gügyögni tudó csecsemő így kiált föl, mikor az anyja föléhajol: „- Mama! Mi a faszt csinálsz?” Rádadásul kislány. Nem is tudom. Lágyabbra kellett volna hangszerelni. Ez a vég nem is adódik az elbeszélés egészéből. De Matúz tudja. Ha tudja. Bizonytalan vagyok. Blaszfémia, vagy igazhit? Mindkettő. Maradjunk annyiban. Szíve joga. Nem lehet mindenki Pilinszky. Bár még nála is fölmerülhet. *Sötét mennyország*. Ennek hallatán sokan földre borulnának. Hogy kicsoda istenkáromlás. De magát Jézust is istenkáromlással vezeték bírái elé. Így megy ez kétezer éve.

Merczel Péter illusztrációi magas fokon nem aláhúznak, hanem a novellák csúcspontjait emelik ki egészen félelmetes figurálisban. A kötet meg olyan szép, hogy ilyen könyvek csak a pártállamban születtek! Ambivalencia? Igen. 25-en támogatták. Ilyet még nem is láttam. Minisztériumtól alapítványig, magánszemélyektől önkormányzatokig, aki él és mozog. Nagy utazó ez a Matúz Gábor. Az *Ipoly Kiadó* megadta a módját. Kartonfödél, pirosban-zöldben úszó védőborító, finom sárga papír, mert tudja, a sznobság is ott fészkel az olvasók pszichéjében. És igaza van. Ez a könyv sokáig élni fog. Kulcsíne miatt mindenképpen. Csak az árát. Azt feledném. 1850 forintot ki ad ki manapság kezdő íróra? Amikor a befutottak is tornyokban állnak a raktárak sötét mélyén? Vagy mégiscsak úgy kell leülni, hogy most írok egy olyat, ami még nem volt? Lehetséges. De mint írtuk, volt már minden. Matúz Gábor abszolút realista. Néha mégis elhagyja a földet. És ez jó. Istent keresni - jó. Istent megtalálni? Az maga az üdvösség.

Kanizsai Dávid

PIROS ARANY

(Zenilényi Attila kötetéről)

Zemlényi Attila második verseskönyve, poszt-avantgárd lírafutam a szerelem hőmezőin, az első kötetben, mint *hangulatalapozóban*, megkezdett hódítást folytatja. Már mint az új - vagy újnak tetsző? - versnyelvel való hódítást. Pontosabban: a versmondatok teherbírására kíváncsi a költő, a szavak - gyakran furcsa ékszerként - működő jelenlétére. Amikor a csillogás azonnal vissza is vonatik, s épp ellenkezője, egy mélyről jövő fájdalom állítatja a helyébe. Amikor a volt, a semmiképp le nem tagadott múlt (akár személyes múlt) és a van egyidejűleg a jövőképet (is) hordozza.

A líra megújítására való törekvés - abban is az össze nem illő szavak, érzések, hangulatok *kontrasztot szülő* egybemontírozása - heroikus vállalkozást sejtet, ám ennek a nagyon is fullánkos, az almanach-líra „vívmányait” látványosan lesópró *groteszk áhítatnak* szintén látványos az egyensúlyozó szerepe. Gondoljunk csak arra a *balettpatkányra*, ettől lesz a klasszikus táncot ideemelő szómágia bizarr, aki bakancsban próbálja végigtáncolni az életét, vaskoloncokkal a hátán szeretkezik, és az *Edgár apó* - Poe? - emlékének ajánlott *A bagolylányt*, ideértve természetesen a felvidéki ballada rejtélyes, máig megfejthetetlen szimbolikáját is (*Bagolyasszonyka*) önarcképként éli meg.

Ennyi lírahős vagy netán ennyi *maszk*? Hol, melyik mögött búvik meg a költő? Ha mind egyik mögött az ő arca, harlekinmosolya, kislíusán lezser, ugyanakkor az értékekért (családi) felelős komolysága húzódik meg, melyik az az egy, ami nélkül elképzelhetetlen ez a *lendületes*, a nyelvi játékot szinte *létérzetté* („kuvaszok kapkodtak a kavaszakim után”) emelő versbeszéd?

Ez az egy - a költői tudat. Gyakran el van fedve, az egymásra rétegesen fekvő - reneszánszra posztmodern - álarcoktól gyakran el van mismásolva. Mintha az olvasónak azt kellene hinni, hogy ez a színes kelmékbe öltöztetett, kóccal - nem limlommal, de a kultúrkinccs törmelékeivel - kitömött bábu nem is tud énekelni, vagy inkább: a meghökentést meghökkentéssel tetéző *artistikus dadogás* csupán a líra megcsúfolására született volna. A költőlet, a csörgősipka ellenére is, jól látszik, de hogy az érzelmességét gyakran tudatos csúfondárosságba fordító, a kozmoszt saját belső ügyévé tevő lírikusnak van-e költői tudata (úgy is mint egymással rendszert alkotó képzetek, fogalmak, érzelmi és akarati élmények összegződése), ez már

a hétköznapi olvasó előtt nem annyira világos. „Mindegyik a közhíthez, a népok tudatába jött igazságokhoz ragaszkodik, s ezeket akarja mindig újabban, mélyebben kifejezni” - olvashatjuk valahol Péterfy Jenőnél.

Alighanem Zemlényi Attilánál is erről van szó. Rendszere azért építettett, hogy az *újabb és mélyebb igazságok az új költészet nyelvén* (is) kimondassanak. Itt már tárgyyszerű világosságról alig lehet beszélni - eme líra leglényege a *látva látásatok*-kal szemben a rejtezés -, a hajdani, Kosztolányira emlékeztető *költői szavak* helyébe vagy egy *jól megcsavart*, a tudatosan ilyené alakított szókörnyezetben bizarr hangsúlyt kapó szó kerül, vagy szimbólummá fokozva a régiesben megbúvó új érték. Az elsőre egy fintorral vegyített udvarló-versből (*cécó*) a példa: „elköszönni még egy ippon” (a bájosan ideirányított cselgáncsszakszóval). A másodikra talán a már említett *A bagolylány* tündéri erotikája világít rá. „Ágyunk fellegváros, / súlytalanság habzó hona. - Csak angyalgyapjúval fedett szemérem, / égigérő holdharsona.”

Zemlényi Attila, a lánya születésétől ugyan-csak megrészegült örök szerelmes, addig-addig játszik - új álmoskönyvet találva *látomásainak*- a szóval, hogy lassan kiépül lírájának érzésfogalomtára. Aki egy kicsit is fogja tudni az *élet-halál-szerelem* körül forgó költészet morzejeleit (ebben semmi új, mindenkinél ez a téma), az előtt hatalmas világok nyílnak meg. Méghozzá annak az észlelésével, hogy az *egyeduralkodó jelentés* itt - önmagát megsokszorozva - szinte végtelenné tágul. A költő egyik, ugyancsak fiatal pályatársa, Kemény István, a kötet címét Adytól eredezteti. (Itt vetem közbe: Zemlényi lírájában József Attila közelsége sokkal jobban észrevehető, mint a *Vér és arany* szerzőjé.) Jómagam a *Piros arany*ban mást is látok. Néven nevezhető, csipkelődő, az ingyencek számára nem mindennapi meglepetéssel szolgáló, különleges ízt is. *Piros arany* mint kecskeméti gyártású ételízesítő? Sokkal inkább költészeti irány, mely egy kissé a paprika csípős voltára utal, de savát-borsát az *új módon* kimondott szavak versrendszere adja.

Bakonyi István KÉT KÖNYV

A szerkesztői felkérésnek megfelelően az alábbiakban két könyvről esik szó. Az erőltettség veszélye nélkül aligha hozakodhatnék elő bármivel, ami a rokonságot, a közös vonásokat hangsúlyozná. Nem, ki kell jelentenem, hogy Kerék Imre *Vénusz kertjében nőtt alma* és Marafkó László *Fel-*

jegyzések senkinek című kötete messze van egy mástól. Szerencsére, értékben talán mégis közel... Lássuk hát!

Kerék Imre: Vénusz kertjében nőtt alma

A mintegy negyedszázada az irodalmi életben szereplő Kerék Imre - 18 kötettel a háta mögött - a mai magyar líra csendes s igen kulturált hangú egyénisége. Olyan költő, aki jártas költészetünk múltjában, s aki többször szólalt meg már más költőkről, így pl. Csanádi Imréről vagy Bódás Jánosról. Műfordítóként is jeles teljesítmény az övé, s most elérkezett újabb állomásához.

A *Vénusz kertjében nőtt alma* a korábban megismert értékeket erősíti. Mondhatjuk, hogy épülő életműve újabb erősítést nyert az új kötet által. Az ének, a dal különös szerepet játszik nála, s ebben a leghagyományosabb úton jár. Kötetkezdő *Dala* ennek ékes bizonyítéka: „agancsdó kifényesítvén / gyöngyöt pergetnek nyakadra / jobban kívánkoznaál hozzám / mint a szép híves patakra”. A meghitt hang a maga természetességével idomul a zsolttáros hangulathoz. S éppen ez a természetesség, a póztalanság teszi hitelessé műveit. Ilyen természetes módon nyúl vissza költészetünk elmúlt századaikhoz, így idézi meg pl. Balassi Bálint hangját. Különböző kultúrák, világképek ötvözete nem egy műve, jól látható a szintézis igénye. Ezt látjuk az olyasfajta, az erotika szépségét megragadó versben is, mint pl. a *Tengerparti emlék*. A „napra tárva combjukat / bőrükön szétrobbant a nap” -féle intenzív versbeszéd mintegy csattanója „az első bűn íze” a befejezésben. Biblikus párhuzamokkal itt is, másutt is gyakran találkozunk a Kerék-versben.

Lírájában a szerelem, a testiség mindig a kozmikus távlatokhoz kötődéssel jár együtt. Így lesz közeli az ég, szinte kéznyújtásnyira a Medve és a Göncölszekér. A csillagok távlata ugyancsak a maga természetességével jelenik meg. Könnyedén bánik az archaikus nyelvvel, magától értetődően építi be saját nyelvi rendszerébe - s közben kikerüli a modorosság veszélyeit. S a versek legnagyobb részében úgy érezzük, hogy ebből a világból kireked a jelen, mindennapjaink sok gyötrelme. Valamiféle időtlenség lengi át Kerék Imre műveit, s nem kevesebb lehet a célja, mint az örökkel való megragadása. Természetesen teljes mértékben nem zárja ki a hétköznapiok realitásait. A *Gyümölcscsel gazdag* képei közé „Varjak felhője száll // szívünk fölött sötétben gomolyogva: / küldi előjeleit / a romlás.” Ez a romlás persze a termé-